

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

TEINE OSAKOND

OTSUS

Kaebus nr 7651/17
Evelin KULLASEPP
vs. Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (teine osakond), olles 5. novembril 2019 kokku tulnud kojana, kuhu kuuluvad
esimees Robert Spano,
kohtunikud Julia Laffranque,
Valeriu Grițco,
Egidijus Kūris,
Ivana Jelić,
Arnfinn Bårdsen,
Darian Pavli
ja *osakonna sekretäri asetäitja* Hasan Bakırcı,
võttes arvesse 20. jaanuaril 2017 esitatud eespool nimetatud kaebust,
võttes arvesse vastustajariigi esitatud märkusi ja sellele vastuseks esitatud kaebaja märkusi,
olles pidanud nõu, tegi järgmise otsuse.

ASJAOLUD

1. Kaebaja Evelin Kullasepp on Eesti kodanik, kes on sündinud 1970. aastal ja elab Tapal. EIK-is esindas teda Tallinnas tegutsev advokaat P. Blankin.
2. Eesti Vabariiki (edaspidi: riik) esindas M. Kuurberg Välisministeeriumist.

A. Kohtuasja asjaolud

3. Kaebaja esitatud dokumentidest nähtub, et alates 30. jaanuarist 2006 oli rahvastikuregistris märgitud tema elukoha aadress üksnes Tallinna linnaosa täpsusega.
4. 16. novembril 2010. aastal seadis Harju Maakohus kaebaja üle osalise eestkoste, sest tal diagnoositi määratlemata dementsus. Määruse järgi oli eestkostja ülesanne esindada kaebajat muu hulgas kohtumenetluses. Igapäevaseid olmetehinguid võis kaebaja ise teha. Kohus ei piiranud tema valimisõigust. Kaebaja seda määrust ei vaidlustanud.
5. 24. veebruarist 2011 kuni 6. märtsini 2011 toimusid Eestis Riigikogu valimised. Kaebaja sõnul läks ta 6. märtsil 2011. aastal Tallinna linna Mustamäe

Linnaosa Valitsuses asuvasse valimisjaoskonda, et valimistel oma hääl anda. Valimisjaoskonnas said hääletada vaid need, kelle aadress rahvastikuregistri järgi oli selle Tallinna linnaosa piires. Kaebaja väitel avastas ta valimisjaoskonnas, et teda ei olnud valijate nimekirja kantud. Tal soovitati minna Põhja-Tallinna Valitsuses asuvasse valimisjaoskonda, sest ta elas nimetatud linnaosas. Sinna kaebaja ei läinud.

6. 15.–25. maini 2014 toimusid Eestis Euroopa Parlamendi valimised. Kaebaja sõnul läks ta 25. mail 2014. aastal Mustamäe Linnaosa Valitsuses asuvasse valimisjaoskonda sooviga valimistel oma hääl anda. Selles valimisjaoskonnas said valida valijad, kelle elukoha aadress oli rahvastikuregistris märgitud selle Tallinna linnaosa täpsusega. Kaebaja väitel avastas ta valimisjaoskonnas, et teda ei olnud valijate nimekirja kantud. Samuti väitis kaebaja, et valimisjaoskonna ametnik küsis, kas talle on kunagi eestkostja määratud. Kaebaja vastas jaatavalt, kuid selgitas, et tal on õigus hääletada. Kaebaja sõnul selgitas ametnik seejärel, et kuna määratud on eestkostja, siis loetakse kaebaja elukohaks eestkostja elukoht ning kaebaja peab hääletama vastavas valimisjaoskonnas. Sellesse valimisjaoskonda kaebaja ei läinud.

7. Sellest, et rahvastikuregistrisse oli tehtud kaebaja valimisõigust piirav kanne, sai kaebaja enda sõnul teada 28. juulil 2014. aastal, mil ta pöördus isikutunnistuse taotlemiseks Politsei- ja Piirivalveametisse, kes tegi päringu rahvastikuregistrisse.

8. 13. oktoobril 2014. aastal pöördus kaebaja telefoni teel Harju Maavalitsuse poole palvega parandada rahvastikuregistri ekslik kanne tema valimisõiguse piiramise kohta. Rahvastikuregistri kanne parandati samal päeval.

B. Edasised sündmused

9. 26. augustil 2015. aastal lõpetas Harju Maakohus kaebaja üle seatud eestkoste. Kohus otsustas, et kaebaja saab aru, kes ta on, samuti tajub aega, kohta ja olukorda, millest saab järeldada, et eestkoste vajadus on täielikult ära langenud.

10. 18. detsembril 2015. aastal esitas kaebaja Siseministeeriumile mittevarelise kahju hüvitamise nõude summas 8000 eurot. Kaebaja väitis, et kuna Siseministeerium oli kustutanud ta hääleõiguslike kodanike nimekirjast, ei saanud ta teostada oma valimisõigust ega osaleda 6. märtsil 2011. aastal ja 25. mail 2014. aastal toimunud valimistel.

11. 3. märtsil 2016. aastal selgitas Siseministeerium kaebajale, et ministeerium ei ole selle väidetava kahju eest vastutav, ning edastas kaebaja nõude Harju Maavalitsusele ja Tallinna Linnavalitsusele.

12. Harju Maavalitsus jättis kaebaja nõude rahuldamata 1. aprillil 2016. aastal ning Tallinna Linnavalitsus 18. aprillil 2016. aastal.

13. 12. aprillil 2016. aastal esitas kaebaja mittevarelise kahju hüvitamise nõude halduskohtusse.

14. 9. mail 2016. aastal tagastas Tallinna Halduskohus kaebuse seda läbi vaatamata. Halduskohtu hinnangul oli see materiaalõiguslikult perspektiivitu. Halduskohus märkis, et kaebaja valijate nimekirjast väljajätmise võis põhjustada Harju Maavalitsus, kes tegi rahvastikuregistrisse Harju Maakohtu 16. novembri 2010. aasta määruse alusel eksliku kande, mille järgi oli kaebajalt valimisõigus ära võetud, kuigi tegelikult oli kaebajal tema teovõime piiramisest olenemata valimisõigus olemas. Samas leidis halduskohus, et isegi kui Harju Maavalitsuse tegevus võis olla ebaseaduslik, ei saa

halduskohus kahjuhüvitise nõuet rahuldada. Halduskohtu hinnangul ei ole valimisõiguse rikkumine selline, mis annaks aluse nõuda mittevaralise kahju hüvitist. Halduskohus ei pidanud tõendatuks kaebaja väiteid, et tema valijate nimekirjast alusetult väljajätmine alandas tema inimväärikust, teotas tema head nime ja sekkus raskelt tema eraellu. Kaebaja esitas määruse peale määruskaebuse.

15. 2. augustil 2016. aastal jättis Tallinna Ringkonnakohus kaebaja määruskaebuse rahuldamata. Tallinna Ringkonnakohus nõustus halduskohtuga, kuid lisas, et kaebaja oleks võinud kas ise või oma eestkostja abiga esitada avalduse valijate nimekirja muutmiseks.

16. 11. oktoobril 2016. aastal keeldus Riigikohus kaebaja määruskaebust menetlusse võtmast.

C. Asjakohane riigisisene õigus ja kohtupraktika

1. Tsiviilseadustiku üldosa seadus

17. TsÜS-i § 8 lg 2 sätestab, et täielik teovõime on 18-aastaseks saanud isikul (täisealisel). Alla 18-aastaselt isikul (alaealisel) ja isikul, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kestvalt ei suuda oma tegudest aru saada või neid juhtida, on piiratud teovõime. Sama paragrahvi lõige 3 näeb ette, et kui isikule, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu ei suuda kestvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida, on määratud kohtu poolt eestkostja, siis eeldatakse, et isik on piiratud teovõimega ulatuses, milles talle eestkostja on määratud.

2. Perekonnaseadus

18. PKS-i § 203 lg 2 sätestab, et eestkostja võib määrata ainult nende ülesannete täitmiseks, milleks eestkoste on vajalik.

3. Tsiviilkohtumenetluse seadustik

19. TsMS-i § 526 lg 4 näeb ette, et eestkoste seadmise määrus annab eestkostjale eestkostetava esindamise õiguse. Sama paragrahvi lõige 5 sätestab, et kui kohus seab eestkoste eestkostetava kõigi asjade ajamiseks või kui eestkostja ülesannete ringi selliselt laiendatakse, loetakse lisaks, et eestkostetav on tunnistatud valimisõiguse osas teovõimetuks ja ta kaotab hääleõiguse.

4. Haldusmenetluse seadus

20. HMS-i § 12 lg 2 sätestab, et alaealine ja muu piiratud teovõimega isik ei või haldusmenetluses iseseisvalt menetlustoiminguid teha, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti. Seadusjärgse esinduse haldusmenetluses tagab haldusorgan.

5. Rahvastikuregistri seadus (kõnealusel ajal kehtinud redaktsioon)

21. RRS-i § 21 lg 1 p 13 sätestab, et rahvastikuregistrisse kantavad isikuandmed on andmed selle kohta, et isik on piiratud teovõimega ja et ta on kohtumäärusega

tunnistatud valimisõiguse osas teovõimetuks.

22. RRS-i § 55 lg 1 järgi, kui andmeandja avastab rahvastikuregistrisse kantud ebaõiged andmed, parandab ta need siduspöördumise teel talle antud andmete töötlemise õiguse ulatuses ühe tööpäeva jooksul pärast vea ilmsiks tulekut. Kui andmeandjal puudub õigus parandada ebaõigeid andmeid, teatab ta viivitamata volitatud töötlejale rahvastikuregistrisse kantud ebaõigetest andmetest. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et käesoleva seaduse § 54 lõikes 3 sätestatud juhtudel või kui andmeandja teatab ebaõigetest andmetest, on volitatud töötleja kohustatud kontrollima andmete õigsust ja ebaõiged andmed parandama.

6. *Riigikogu valimise seadus (2011. aasta valimiste ajal kehtinud redaktsioon)*

23. RKVS-i § 20 lg 1 sätestas, et valijate arvestust peetakse rahvastikuregistris. Sama paragrahvi lõige 3 nägi ette, et valijate arvestust peetakse isiku kohta rahvastikuregistrisse kantud andmete alusel. Sama lõike järgi tuli rahvastikuregistrisse kanda teovõimetuks tunnistamise andmed.

24. RKVS-i § 21 lg 1 sätestas, et rahvastikuregistri vastutav töötleja korraldab valijakaardi koostamise ja saatmise valijale hiljemalt 20. päeval enne valimispäeva. Valijakaarti ei saadeta valijale, kelle elukoha andmed on kohaliku omavalitsuse üksuse algatusel rahvastikuregistrisse kantud valla või linna, Tallinnas linnaosa täpsusega. Sama paragrahvi lõige 3 nägi ette, et valija, kes 15. päeval enne valimispäeva ei ole valijakaarti saanud või kelle valijakaardile kantud andmetes on vigu, võib pöörduda avaldusega valla- või linnasekretäri poole selgituse saamiseks või vigade parandamiseks. Valla- või linnasekretär vaatab avalduse koos valijakaardi koostanud isikuga viivitamata läbi ja vastab avaldusele kirjalikult kolme tööpäeva jooksul, arvates avalduse saamise päevast.

25. RKVS-i § 23 lg 1 käsitles valijate nimekirja avalikkust ja sätestas, et valija võib kontrollida enda kohta valijate nimekirja kantud andmete õigsust.

26. RKVS-i § 24 lg 1 nägi ette, et kui valija leiab, et tema kohta valijate nimekirja kantud andmetes on vigu, esitab ta vigade parandamise avalduse jaoskonnakomisjonile, kes edastab selle viivitamata valla- või linnasekretärile. Sama paragrahvi lõige 2 sätestas, et valla- või linnasekretär vaatab avalduse koos valijate nimekirja koostajaga viivitamata läbi, vastab avaldajale ning teavitab avalduse läbivaatamise tulemustest jaoskonnakomisjoni. Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt parandab vea valijate nimekirjas jaoskonnakomisjon valla- või linnasekretäri teatise alusel. Sama paragrahvi lõige 4 nägi ette, et kui jaoskonnakomisjonile esitatud dokumentidest nähtub üheselt, et valijate nimekirjas on viga, võib selle parandada jaoskonnakomisjon ise. Vea parandamisest tuleb viivitamata teatada valla- või linnasekretärile.

27. RKVS-i § 25 lg 2 sätestas, et valijate nimekirjas muudatuse tegemiseks esitab isik rahvastikuregistrisse kandmiseks või valijate arvestuse aluseks olevate registriandmete muutmiseks avalduse valla- või linnasekretärile. Valla- või linnasekretär vaatab avalduse koos valijate nimekirja koostajaga läbi ja vastab isikule viivitamata. Sama paragrahvi lõige 5 nägi ette, et kui valla- või linnasekretär jätab käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud avalduse rahuldamata, võib avaldaja esitada valla- või linnasekretäri toiminguga peale kaebuse oma elukohajärgsele halduskohtule. Kaebus esitatakse valla- või linnasekretärile, kes edastab selle 24 tunni jooksul asukohajärgsele

halduskohtule koos omapoolsete kirjalike selgitustega. Sama paragrahvi lõige 8 nägi ette, et kui halduskohus kaebuse rahuldab, kantakse isik viivitamata rahvastikuregistrisse või muudetakse tema andmeid ning see tehakse jaoskonnakomisjonile viivitamata teatavaks.

7. *Euroopa Parlamendi valimise seadus (2014. aasta valimiste ajal kehtinud redaktsioon)*

28. EPVS-i § 19 lg 1 sätestas, et rahvastikuregistri vastutav töötaja korraldab valijakaardi koostamise ja saatmise valijale hiljemalt 20. päeval enne valimispäeva. Valijakaarti ei saadeta valijale, kelle elukoha andmed on kohaliku omavalitsuse üksuse algatusel rahvastikuregistrisse kantud valla või linna, Tallinnas linnaosa täpsusega. Sama paragrahvi lõige 3 nägi ette, et valija, kes 15. päeval enne valimispäeva ei ole valijakaarti saanud või kelle valijakaardile kantud andmetes on viga, võib pöörduda avaldusega valla- või linnasekretäri poole selgituse saamiseks või vigade parandamiseks. Valla- või linnasekretär vaatab avalduse koos valijakaardi koostanud isikuga viivitamata läbi ja vastab avaldusele kirjalikult kolme tööpäeva jooksul, arvates avalduse saamise päevast.

29. EPVS-i § 22 lg 1 käsitles valijate nimekirjaga tutvumist ja sätestas, et valija võib kontrollida enda kohta valijate nimekirja kantud andmete õigsust.

30. EPVS-i § 23 lg 1 nägi ette, et kui valija leiab, et tema kohta valijate nimekirja kantud andmetes on viga, esitab ta vea parandamise avalduse jaoskonnakomisjonile, kes edastab selle viivitamata valla- või linnasekretärile. Sama paragrahvi lõige 2 sätestas, et valla- või linnasekretär vaatab avalduse koos valijate nimekirja koostajaga viivitamata läbi, vastab avaldajale kirjalikult kolme tööpäeva jooksul arvates avalduse saamise päevast ning teavitab avalduse läbivaatamise tulemustest jaoskonnakomisjoni. Sama paragrahvi lõike 3 alusel parandab vea valijate nimekirjas jaoskonnakomisjon valla- või linnasekretäri teatise alusel. Sama paragrahvi lõige 4 nägi ette, et kui jaoskonnakomisjonile esitatud dokumentidest nähtub üheselt, et valijate nimekirjas on viga, võib selle parandada jaoskonnakomisjon ise. Vea parandamisest tuleb viivitamata teatada valla- või linnasekretärile.

31. EPVS-i § 24 lg 2 sätestas, et valijate nimekirjas muudatuse tegemiseks esitab isik rahvastikuregistrisse kandmiseks või valijate arvestuse aluseks olevate registriandmete muutmiseks avalduse valla- või linnasekretärile. Valla- või linnasekretär vaatab avalduse koos valijate nimekirja koostajaga läbi ja vastab isikule viivitamata. Sama paragrahvi lõige 5 nägi ette, et kui valla- või linnasekretär jätab käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud avalduse rahuldamata, võib avaldaja esitada valla- või linnasekretäri toiminguga peale kaebuse oma elukohajärgsele halduskohtule. Kaebus esitatakse valla- või linnasekretärile, kes edastab selle 24 tunni jooksul asukohajärgsele halduskohtule koos omapoolsete kirjalike selgitustega. Sama paragrahvi lõige 8 nägi ette, et kui halduskohus kaebuse rahuldab, kantakse isiku andmed viivitamata rahvastikuregistrisse või muudetakse tema andmeid ning see tehakse jaoskonnakomisjonile viivitamata teatavaks.

8. *Siseministeeriumi soovitusel vea parandamiseks ja muudatuste tegemiseks valijate nimekirjas (2014. aasta valimiste ajal kehtinud redaktsioon)*

32. Soovituste § 4 lg 2 alusel parandab jaoskonnakomisjon vea, kui jaoskonnakomisjonile esitatud dokumentidest nähtub, et valijate nimekirja kantud andmetes on viga. Vea parandamisest tuleb viivitamata teatada valla- või linnasekretärile.

9. *Kaebused valijate kandmise kohta valijate nimekirja*

33. Riik tõi näite valijate nimekirja muutmisest valimiskampaania ajal või valimispäeval. 2011. aasta valimistel oli sarnane olukord, kus piiratud teovõimega isikul oli valimisõigus säilinud, kuid isikut ei olnud valijate nimekirja kantud. Selline olukord oli tingitud rahvastikuregistri vigasest kandest. Valimispäeval 6. märtsil 2011. aastal esitas asjaomase kohaliku omavalitsuse ametnik isiku andmete parandamise avalduse, mis vaadati läbi viivitamata. Isik kanti valijate nimekirja ja ta sai hääletada. Rahvastikuregistrisse tehti paranduskanne esimesel tööpäeval pärast vea ilmsikstulekut.

34. 2015. aasta parlamendivalimistel avastas Tartu Maavalitsus eelhääletuse ajal, et rahvastikuregistrisse oli tehtud ekslik kanne isiku valimisõiguse kohta. Kuna isik ei olnud tegelikult teovõimetu ja tema valimisõigust ei olnud piiratud, kanti isik valijate nimekirja samal päeval.

10. *Riigisiseste kohtute praktika*

35. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium nentis asjas nr 3-4-1-26-12, et kaebajal (kinnipeetaval) oleks olnud võimalik 2011. aasta Riigikogu valimiste ajal ja enne 2015. aasta Riigikogu valimisi esitada RKVS-i § 25 lõike 2 alusel avaldus valijate nimekirjas muudatuste tegemiseks valla- või linnasekretärile. Kuigi RKVS-i § 25 lõike 2 järgi ei kanta valijate nimekirja isikut, kelle kohus on karistusregistri andmetel süüdi mõistnud kuriteos ja kes valimispäevale eelneva 30. päeva seisuga kannab valimispäevani vanglakaristust, oleks kaebaja võinud valla- või linnasekretäri poolt avalduse rahuldamata jätmise peale esitada RKVS-i § 25 lõike 2 alusel kaebuse oma elukohajärgsele halduskohtule koos taotlusega jätta kohaldamata RKVS-i § 4 lõige 3 ja § 22 lõige 3 nende vastuolu tõttu põhiseadusega. Edasi selgitas Riigikohus, et RKVS-i § 25 lõike 2 alusel avalduse esitamine eeldab valijate nimekirja olemasolu. Valijate nimekiri koostatakse rahvastikuregistrisse kantud andmete alusel valimispäevale eelneva 30. päeva seisuga. Avaldust valijate nimekirjas muudatuste tegemiseks on võimalik esitada kõige varem 30 päeva enne valimiste toimumist. Sellise avalduse saamisel peab valla- või linnasekretär vastama kaebajale viivitamatult. Avalduse rahuldamata jätmise peale on isikul õigus esitada kaebus halduskohtule.

36. Kohtuasja nr 3-4-1-58-13 punktis 30 kordas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium samu põhimõtteid kohaliku omavalitsuse valimiste kontekstis. Riigikohus rõhutas, et tegemist on tavakorrast oluliselt kiirema menetlusega, mis peaks tagama kaebaja õiguste kaitse. Kui sellest ei peaks piisama, on kaebajal võimalik taotleda ka esialgse õiguskaitse kohaldamist, täpsemalt enda valijate nimekirja kandmist enne lõpliku kohtuotsuse tegemist.

37. Asjas nr 3-4-1-2-15 käsitleti olukorda, kus isik esitas asjaomasele vallavalitsusele valijate nimekirjas muudatuste tegemise taotluse, mis jäeti rahuldamata. Seejärel esitas isik kaebuse halduskohtule, kes jättis kaebuse rahuldamata. Isik kaebas

edasi Tallinna Ringkonnakohtusse, kes tühistas halduskohtu otsuse, jättis kohaldamata RKVS-i § 4 lõike 3 ja § 22 lõike 3 ning tunnistas sätted põhiseadusega vastuolus olevaks ja kohtuotsuse viivitamatult täidetavaks. Sellest tulenevalt sai isik valimistel hääletada.

38. Asjas nr 3-3-1-48-15 kordas Riigikohtu halduskolleegium Euroopa Parlamendi valimiste kontekstis, et olukorras, kus isik (kinnipeetav) jäetakse valijate nimekirja kandmata, on kõige tõhusam viis tema õiguste kaitseks halduskohtule kohustamiskaebuse esitamine valla- või linnasekretärile ettekirjutuse tegemiseks.

KAEBUSED

39. Kaebaja kaebas, et asjaolu, et tal ei olnud võimalik 2011. aasta Riigikogu valimistel ja 2014. aasta Euroopa Parlamendi valimistel hääletada väidetava haldusvea tõttu ehk rahvastikuregistris temalt valimisõiguse äravõtmise kohta kande tegemise tõttu, rikkus tema õigust vabadele valimistele.

ÕIGUSKÜSIMUSED

Konventsiooni esimese protokoll artikli 3 väidetav rikkumine

40. Kaebaja kaebas selle üle, et rikuti tema õigusi esimese protokoll artikli 3 alusel eraldivõetuna või koostoimes konventsiooni artikliga 13.

41. Riik vaidles kaebajale vastu.

42. EIK-i hinnangul tuleb kaebus läbi vaadata esimese protokoll artikli 3 alusel (vt *mutatis mutandis Alajos Kiss vs. Ungari*, nr 38832/06, punktid 18–20, 20. mai 2010), mis asjasse puutuvas ulatuses sätestab järgmist:

„Konventsiooniosalised kohustuvad mõistlike ajavahemike järel läbi viima salajase hääletamisega vabu valimisi tingimustel, mis tagavad rahva vaba tahteavalduse seadusandja valimisel.“

1. Poolte seisukohad

(a) Riik

43. Riik esitas mitu esialgset vastuväidet. Esiteks palus riik EIK-il tunnistada kaebus vastuvõetamatuks *ratione materiae*. Teiseks väitis riik, et kaebaja ei ole konventsiooni esimese protokoll artiklis 3 sätestatud õiguste rikkumise ohver. Kolmandaks väitis riik, et kaebaja ei ole ammandanud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid. Esmalt leidis riik, et kaebaja ega tema eestkostja ei täpsustanud rahvastikuregistris olevaid kaebaja elukohaandmeid, et oleks olnud võimalik saata kaebajale enne valimisi valijakaart. Riik rõhutas eelkõige järgmisi riigisiseseid õiguskaitsevahendeid, mis riigi hinnangul olid tõhusad ja kaebajale kättesaadavad: 1) rahvastikuregistri seaduse §-i 55, Riigikogu valimise seaduse §-i 24 lõigete 1 ja 4 ning Euroopa Parlamendi valimise seaduse §-i 23 lõigete 1 ja 4 alusel oleks kaebaja võinud taotleda rahvastikuregistris ja valijate nimekirjas olevate vigaste andmete parandamist; kaebaja oleks võinud avalduse esitada valimispäeval valimisjaoskonnas; selline avaldus oleks läbi vaadatud isegi juhul, kui selle oleks esitanud piiratud teovõimega isik; nende põhimõtete alusel tegutsemine oli andnud ühele kaebajaga

sarnases olukorras olnud isikule võimaluse hääletada 6. märtsi 2011. aasta valimistel (vt punkti 33 eespool); 2) kui valimisjaoskond oleks selle isiku avalduse rahuldamata jätnud ega oleks edastanud seda asjaomasele linnasekretärile, oleks kaebaja võinud esitada registriandmete muutmise avalduse valla- või linnasekretärile kooskõlas Riigikogu valimise seaduse §-i 25 lõikega 2 või Euroopa Parlamendi valimise seaduse §-i 24 lõikega 2; 3) Riigikogu valimise seaduse §-i 25 lõigete 5 ja 8 ning Euroopa Parlamendi valimise seaduse §-i 24 lõigete 5 ja 8 alusel oleks kaebaja võinud valla- või linnasekretäri toimingu peale esitada kaebuse elukohajärgsele halduskohtule, kui valla- või linnasekretär oleks kaebaja esitatud registriandete muutmise avalduse rahuldamata jätnud; halduskohus oleks võinud kaebuse rahuldada ja kohustada linnasekretäri muutma valijate nimekirja aluseks olevaid rahvastikuregistri andmeid. Neljandaks märkis riik, et kaebaja ei esitanud EIK-ile kaebust kuuekuulise tähtaja jooksul. Viiendaks märkis riik, et kaebus on ilmselgelt põhjendamatu, kuna kaebajalt ei olnud valimisõigust ära võetud ja kaebaja ei ole tõendanud, et ta soovis seda õigust teostada. Viimaseks väitis riik, et kaebus tuleks tunnistada vastuvõetamatuks, sest kaebaja ei ole kandnud märkimisväärset kahju.

(b) Kaebaja

44. Kaebaja vaidles nendele väidetele vastu. Riigisiseste õiguskaitsevahendite mitteammendamise kohta väitis kaebaja, et valijakaardi küsimist või valla- või linnasekretäri poole pöördumist valijakaardi mittesaamise kohta selgituste saamiseks ei tohiks käsitleda õiguskaitsevahendina konventsiooni artikli 35 lõike 1 tähenduses. Valijakaardi saamine ei ole valimisõiguse teostamise eeltingimus. Kaebaja ei saanud rahvastikuregistri kande parandamise taotlemise vajadust ette näha isegi pärast 6. märtsi 2011. aasta valimisi. Kaebaja väitis, et ta sai ekslikust kandest teada 28. juulil 2014. aastal, kui ta üritas isikutunnistust taotleda. Eksliku kande põhjusest teada saamisel palus kaebaja see parandada. See oli ainuke kaebajale kättesaadav kohtuväline abinõu. Ta tegi kõik, mis võimalik oma valimisõiguse rikkumise parandamiseks, pöördudes riigi kohtutesse mittevaralise kahju hüvitise nõudega.

2. EIK-i hinnang

45. Riigi esitatud arvukate esialgsete vastuväidete hulgas oli ka väide, et kaebaja ei ole ammendanud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid. EIK-i hinnangul on kohane alustada sellest vastuväitest.

46. EIK kordab, et konventsiooni artikli 35 lõike 1 alusel võib ta kohtuasja arutada ainult pärast kõigi riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamist. Artikli 35 eesmärk on anda konventsiooniosalistele võimalus vältida või heastada nende väidetavad rikkumised enne, kui vastavad väited esitatakse EIK-ile (vt muu hulgas *Vučković jt vs. Serbia* (esialgne vastuväide) [suurkoda], nr 17153/11 ja veel 29, punktid 70–72, 25. märts 2014, ning *Karácsony jt vs. Ungari* [suurkoda], nr 42461/13 ja 44357/13, punkt 76, 17. mai 2016).

47. Riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise valdkonnas on tõendamiskoormis jagatud. Kui riik tugineb mitteammendamisele, peab ta EIK-i veenma, et õiguskaitsevahend oli tõhus ning asjaomasel ajal teoorias ja praktikas kasutatav ehk et see oli kättesaadav, see oleks pakkunud kaebajale hüvitist seoses tema

kaebustega ja sellel oleksid olnud mõistlikud eduväljavaated. Kui riik on seda teinud, on kaebaja kord tõendada, et riigi nimetatud õiguskaitsevahend on tegelikult ammendatud või see ei olnud kohtuasja konkreetsete asjaolude valguses mingil põhjusel sobiv või tõhus või kaebaja on sellest nõudest erilistel asjaoludel vabastatud (vt *Chaykovskiy vs. Ukraina*, nr 2295/06, punkt 71, 15. oktoober 2009). Pelgast kahtlusest eduväljavaadete kohta ei piisa selleks, et vabastada kaebaja kaebuse esitamisest pädevale kohtule (vt näiteks *Samoylov vs. Venemaa*, nr 64398/01, punkt 25, 2. oktoober 2008).

48. Käesoleva kohtuasja asjaolude juurde tulles märgib EIK, et enne kõnealuseid valimisi seati kaebaja üle osaline eestkoste, kuid tema valimisõigust ega õigust teha igapäevaseid olmetehinguid ei piiratud (vt punkti 4 eespool). Puudub vaidlus selle üle, et rahvastikuregistrisse tehti ekslik kanne, mille järgi puudus kaebajal valimisõigus.

49. EIK märgib, et kuigi kaebaja üle seati osaline eestkoste, sai ta teha igapäevaseid rahalisi tehinguid ja teostada oma valimisõigust. Tema kaebusest EIK-ile ja Tallinna Halduskohtule 12. aprillil 2016. aastal esitatud kaebusest nähtub, et kõnealusel ajal oli kaebaja teadlik oma valimisõiguse olemasolust ja ta läks valimisjaoskonda seda õigust teostama. Valimisjaoskonnas ei lubatud tal hääletada, sest teda ei olnud valijate nimekirja kantud.

50. Riik väitis, et kõnealuste valimiste ajal oli kaebajal võimalik kasutada tõhusaid riigisiseseid õiguskaitsevahendeid. Esiteks oleks kaebaja võinud valimisjaoskonnas taotleda rahvastikuregistris ja valijate nimekirjas paranduste tegemist. Teiseks oleks kaebaja võinud esitada registriandmete ja valijate nimekirja muutmise avalduse valla- või linnasekretärile. Viimaseks oleks kaebaja võinud esitada linnasekretäri toimingute peale kaebuse elukohajärgsesse halduskohtusse, kui linnasekretär oleks jätnud tema registriandmete muutmise avalduse rahuldamata. Halduskohtusse kaebuse esitamisel oleks kaebaja võinud taotleda ka esialgse õiguskaitse kohaldamist, täpsemalt enda valijate nimekirja kandmist enne lõpliku kohtuotsuse tegemist (vt punkti 36 eespool).

51. EIK-il pole põhjust kahelda riigi nimetatud riigisiseste õiguskaitsevahendite tõhususes. EIK esitab oma seisukoha järgmiselt.

52. Riigi väidete kohaselt olid Mustamäe Linnaosa Valitsuses asuvas valimisjaoskonnas olemas arvutid. Kohtumäärus kaebaja üle eestkoste seadmise kohta kanti rahvastikuregistrisse. Seega oleks pädev asutus saanud seda valimispäeval rahvastikuregistris kasutades hinnata ja otsustada kannet muuta. EIK-il ei ole põhjust riigi väidetes kahelda. Seega oleks olnud võimalik kaebaja andmeid kontrollida ning Riigikogu valimise seaduse §-i 24 lõigete 1 ja 4 ning Euroopa Parlamendi valimise seaduse §-i 23 lõigete 1 ja 4 alusel teha valimispäeval valimisjaoskonnas kande paranduse (vt punkte 26 ja 30), kui kaebaja oleks seda taotlenud.

53. Riik esitas tõendeid selle kohta, et Riigikogu valimise seaduse §-i 24 lõike 4 ja Siseministeriumi soovitude vea parandamiseks ja muudatuste tegemiseks valijate nimekirjas §-i 4 punkti 2 alusel (vt punkti 32 eespool) tegutsemine oli varem võimaldanud ühel isikul teostada oma valimisõigust valimispäeval 6. märtsil 2011. aastal. See isik oli kaebajaga sarnases olukorras, sest tema teovõimet oli piiratud, kuid rahvastikuregistri kanne valimisõiguse piiramise kohta oli ekslik (vt punkti 33 eespool). Riigi esitatud tõenditest nähtub, et ka 2015. aasta Euroopa Parlamendi valimised näitasid, et valijate nimekirjas olevaid vigu on võimalik kiiresti parandada vastava avalduse esitamise korral (vt punkti 34 eespool).

54. EIK rõhutab, et kaebaja oleks võinud valimisjaoskonnas taotleda valijate nimekirja ja rahvastikuregistri eksliku kande parandamist. Isiku piiratud teovõime kohta eksliku kande parandamist isiku enda taotlusel kinnitab ka asjaolu, et ekslik kanne kaebaja kohta parandati 13. oktoobril 2014. aastal kaebaja telefonikõne alusel Harju Maavalitsusse (vt punkti 8 eespool).

55. EIK märgib, et kui valimisjaoskonnas oleks kaebaja registriandmete parandamise avaldus rahuldamata jäetud, oleks ta võinud Riigikogu valimise seaduse §-i 25 lõike 2 ning Euroopa Parlamendi valimise seaduse §-i 24 lõike 2 alusel esitada registriandmete muutmise avalduse valla- või linnasekretärile (vt punkte 27 ja 31 eespool). Kuna kaebajale oli määratud eestkostja, oleks ta avalduse esitamiseks võinud kasutada eestkostja abi (vt punkte 17, 18 ja 19 eespool). Isegi kui kaebaja oleks avalduse ise esitanud, oleks valla- või linnasekretär taganud talle seadusjärgse esinduse (vt punkti 20 eespool).

56. Kui valla- või linnasekretär oleks kaebaja avalduse rahuldamata jätnud, oleks ta võinud Riigikogu valimise seaduse §-i 25 lõike 5 ning Euroopa Parlamendi valimise seaduse §-i 24 lõike 5 alusel esitada valla- või linnasekretäri toiminguga peale kaebuse oma elukohajärgsele halduskohtule (vt punkte 27 ja 31 eespool). Kuna kaebajale oli määratud eestkostja, oleks ta kaebuse esitamiseks võinud kasutada eestkostja abi. Halduskohtusse kaebuse esitamisel oleks kaebaja võinud taotleda ka esialgse õiguskaitse kohaldamist, täpsemalt enda valijate nimekirja kandmist enne lõpliku kohtuotsuse tegemist (vt punkti 36 eespool).

57. Riik teatas, et Eesti Riigikohus on leidnud, et valla- või linnasekretäri toiminguga peale kaebuse esitamine elukohajärgsesse halduskohtusse on tõhus õiguskaitsevahend ja et see on tavakorrast oluliselt kiirem menetlus, mis peaks tagama kaebaja õiguste kaitse (vt punkte 35, 36 ja 38 eespool). Lisaks esitas riik andmeid selle kohta, et kohus võib rahuldada isiku kaebuse valla- või linnasekretäri toiminguga peale ning kuulutada otsuse viivitamata täidetavaks, võimaldades isikul valimistel hääletada (vt punkti 37 eespool).

58. Eespool toodu alusel leiab EIK, et riigi nimetatud riigisisised õiguskaitsevahendid olid tõhusad ja kaebajale kättesaadavad.

59. EIK leiab, et kuna kaebaja üle oli seatud osaline eestkoste ja ta oli kindel, et tal on õigus hääletada ning ta läks hääletamiseks õigesse valimisjaoskonda, oli tal võimalik kasutada tõhusaid õiguskaitsevahendeid, mis oleksid andnud talle võimaluse hääletada. EIK-ile esitatud dokumentidest nähtub selgelt, et kaebaja ei astunud nende õiguskaitsevahendite kasutamiseks kohaseid samme. EIK rõhutab, et kaebaja ei ole väitnud vastupidist. Lisaks märgib EIK, et hüvitise nõue ei ole üldiselt konventsiooni esimese protokolliga artikli 3 alusel esitatud kaebuse korral tõhus õiguskaitsevahend.

60. EIK tuletab meelde, et riigisisene valimissüsteem annab potentsiaalsetele valijatele võimaluse kontrollida, kas nende kohta valijate nimekirja kantud andmed on õiged (vt punkte 25 ja 29 eespool). Riigikogu valimise seaduse ja Euroopa Parlamendi valimise seaduse järgi võib isik, kellel on valimisõigus (või kellel see enda arvates on), kuid kes ei ole enne valimispäeva valijakaarti saanud, pöörduda avaldusega valla- või linnasekretäri poole selgituse saamiseks või vigade parandamiseks enne valimispäeva (vt punkte 24 ja 28 eespool).

61. EIK leiab, et kuna kaebaja ei kasutanud talle kättesaadavaid tõhusaid riigisiseseid õiguskaitsevahendeid, tuleb kaebaja kaebus konventsiooni artikli 35

lõigete 1 ja 4 alusel riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise tõttu rahuldamata jätta.

62. Sellest järeldusest tulenevalt ei pea EIK vajalikuks riigi teisi esialgseid vastuväiteid käsitleda.

Sellest lähtudes EIK ühehäälselt

tunnistab kaebuse vastuvõetamatuks.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 28. novembril 2019. aastal.

Hasan Bakırcı
Osakonna sekretäri asetäitja

Robert Spano
Esimees